

дры Федоровны Попечительства о домах трудолюбия и работных домах // Краткие сведения по состоящему под Августейшим Попечительством Ея Величества Государыни Императрицы Александры Федоровны Попечительству о домах трудолюбия и работных домах. 10-е янв. 1899 г. — С.-Петербург, Типография Главного Управления Уделов, 1899. — §§13–16, С. 64–65; Устав попечительского общества о доме трудолюбия в г. NN // Краткие сведения... — §§7–8. — С. 102; Устав Попечительского общества о доме трудолюбия в гор. Одессе. — Одесса: тип. Исаковича Бейленсон, 1897. — §§7–8. — С. 2.

Анотації

Моисеева Т. Н. Источники финансирования благотворительных обществ Одессы (кон. XIX — нач. XX ст.).

В статье на основе анализа нормативных и отчетных документов отдельных благотворительных обществ Одессы рассматриваются основные источники формирования бюджета организаций, пути привлечения дополнительных средств.

Moiseeva T. N. Sources of funding charities in Odessa (late XIX — early XX century).

The main source of budget organizations, ways to raise additional funds are considered on the basis of analysis of regulatory and accounting documents of individual charities of Odessa.

В. А. Савченко

ДО ПРИЧИН КРИЗИ АНАРХІСТСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ 1908–1909 РР.

Ключові слова: революція, провокатори, анархізм, бойова група, тероризм.

Ключевые слова: революция, провокаторы, анархизм, боевая группа, терроризм.

Key words: revolution, provocateurs, anarchism, militant group, terrorism.

З перших місяців 1908 р. стала помітна криза анархістського руху, як в цілому в Російській імперії, так і в її українських губерніях. Ця криза проявилася в загасанні терористичної та економічної боротьби анархістів, в різкому скороченні їхньої видавничої та пропагандистської діяльності, у зникненні анархістських груп у багатьох містах (селищах), в скороченні чи-

сельності анархістів, що залишилися в підпіллі. Причини цього історики шукають в загальній кризі революційного руху, який посилювався з середини 1907 р. (після розгону II Державної Думи). Історики досліджували проблеми анархістського руху в зазначений період (В. Комін, С. Канів, О. Лебеденко, В. Кривенький, В. Єрмаков, Л. Орчакова), але не розглядали провокаційної діяльності російської поліції у двобої з анархістським рухом [1].

Серед причин кризи анархістського руху в українських губерніях були свої особливості, які не були відображені в історичній літературі. Після низки вдалих експропріацій («ексів») в анархістських групах збиралися значні надходження, що привело до використання грошей для приватних потреб, до конкуренції в середині анархістських груп — ворожнечі між анархістами-«ідеологами» та анархістами-«ексістами», до зрощення анархізму і бандитизму — приходу в анархістський рух кримінальних елементів. Подібні явища особливо характерні для головних центрів анархістського руху Одеси і Катеринослава [2].

За роки революції 1905–1907 рр., під час боротьби влади проти революційної стихії, зростає професіоналізм царських каральних органів, удосконалювалися методи розшуку, збору і використання інформації про «політичні злочинні товариства» та їхні «бази» у Швейцарії, Франції, Англії. Провокатори, інформатори і «політичні розвідники» до 1908 р. знайшли стежини в усі великі структури революційного підпілля і тільки про окремі, автономні анархістські групи на місцях не завжди було відомо поліції. Ці невідомі терористичні, автономні групи анархістів склали смертельну небезпеку для царських чиновників і охоронців, тому в 1908 р. була проведена велика операція по знищенню місцевих терористичних груп в українських губерніях. Початок цієї операції був пов'язаний із діяльністю російської закордонної агентури, яка надала докладну інформацію про створення в Швейцарії, в середовищі анархістів вихідців з Російської імперії «Летючого бойового загону анархістів-комуністів «Інтернаціонал» (далі — «Бойовий загін»).

Влітку 1907 р. в Женеві зібралася розширене бюро ЦК групи «Буревісник» на чолі з М. Дайновим і групи «Бунтар» на чолі з О. Таратуютою. На цьому зібранні було прийнято рішення про

необхідність продовження терору та повстань, про проведення у лютому 1908 р. об'єднавчого з'їзду анархістів «західних губерній» Російської імперії. Група «Бунтар» анархістів-комуністів була заснована у 1906 г. і видавала в Парижі свій журнал, пропагуючи терористичну діяльність, а група анархістів-комуністів «Буревістник» була також заснована в 1906 р. та з цього часу видавала свою газету в Женеві, виступаючи за створення нелегальних робітничих союзів. Бойовий загін» (бл. 50 бойовиків) сформувався у вересні 1907 р. в Женеві об'єднаними зусиллями женецької групи анархістів-комуністів «Інтернаціонал», груп «Бунтар» и «Буревістник». Серед бойовиків загону були такі відомі лідери руху, як М. Рогдаєв — Музель, С. Борисов, О. Таратута, Г. Сандомірський, К. Ерделевській. Бойовий загін ставив ціллю об'єднання всіх місцевих анархістських груп українських губерній для загального повстання в одному з промислових міст [3].

У 1907 р., після втечі з каторги, анархіст Сергій Борисов організував вибух Севастопольської в'язниці і звільнення 21 ув'язненого, провів експропріації в Катеринославі та Ніжині, після чого з грошима, захопленими під час «ексів», виїхав до Женеві для організації «Бойового загону». В 1907 р. у Женеві опинилася Ольга Таратута (в 1906 р. втекла з одеської в'язниці) та Ісаак Дубінський (що в Одесі вчинив замах на пристава, а згодом втік з каторжної в'язниці).

Наприкінці 1907 р. до Києва прибув Г. Сандомірський (в 1907 р. збіг з сибірського заслання до Парижу) та Н. Тиш (Невзоров), що повинні були підготувати підвалини для діяльності «Бойового загону». У Києві Г. Сандомірського зустрічав місцевий анархіст «товариш Дмитро» — провокатор Аленський — Д. Богров — майбутній вбивця прем'єр-міністра імперії П. Столипіна. Незабаром із Швейцарії до Одеси нелегально приїхав старший брат лідера анархізму Іуди Гросмана Абрам Гросман (ідеолог та практик анархізму), а до Києва нелегально повернувся І. Дубінський.

Анархісти намагалися провести низку регіональних конференцій, а в лютому 1908 р. провести об'єднуючий з'їзд анархістів Південно-Західного, Західного країв (українські, білоруські, польські провінції імперії) та Північного Кавказу. На початку грудня 1907 р. анархістам вдалося провести конфе-

ренцію в Києві [4, с. 66]. Але діяльність «Бойового загону» в Україні розгорталася в той час, коли провокація вже охопила хіба що не кожен анархістську групу: у жовтні — грудні 1907 р. пройшли арешти одеських анархістів-синдикалістів, які працювали в середовищі чорноморських моряків і портовиків, охоронне відділення ліквідувало київську групу анархістів і селянські анархістські групи по Київській губернії. У лютому 1909 р. проходив суд по справі київської групи анархістів. І. Дубинський і Н. Тиш отримали 15 років каторги, Г. Сандомирський — 8 років, ще 5 анархістів отримали інші строки покарання [5, с. 31].

Закордонна агентура повідомляла, що метою «Бойовий групи» було здійснення ряду терористичних актів політичного та економічного характеру в Одесі, Катеринославі, Києві (вибухи з'їзду гірничопромисловців та Одеського військово-окружного суду, командувача Одеським військовим округом, вбивство київського генерал-губернатора, збройне захоплення заводів у Катеринославі, кораблів Чорноморського флоту, «пробні» повстання по містах) [6].

Вибір анархістів вправ на Катеринославі, який планувалося перетворити на центр загального повстання, створивши в місті «комуну». Перший етап реалізації плану анархістів почався у другій половині 1907 р. — приїздом в Україну «Бойового загону» і вдалим для анархістів «ексом» (пограбуванням поштового відділення ст. Верхньодніпровськ, здобич — бл. 60 тис. руб.). Восени 1907 р. анархісти провели 6 великих експропріацій, що разом принесли їм бл. 350 тис. руб. На ці гроші анархісти заклали дві бази майбутнього повстання в Києві і в Катеринославі, куди прибули транспорти зброї — 70 револьверів [7, с. 245.].

Успіхи поліції в боротьбі з анархістським екстремізмом стали результатом великої провокації, в якій були задіяні декілька провокаторів з числа анархістських лідерів. У Катеринославі був направлений агент, що «користувався солідним становищем у групі «Буревісник» і також увійшов до складу «Бойового загону» (Б.-М. Долін). Фактично всі прибулі з Женеви анархісти (С. Борисов, О. Таратута, А. Гросман, І. Дубинський та ін.) опинялися під контролем поліції і виводили поліцію на місцеві анархістські групи [6].

В Одесі та Катеринославі серію анархістських «провалів» 1908 р. підготував провокатор Венціон-Мойше Долін — агент охранки на прізвисько Ленін, — він же діяч женеvської групи «Буревісник», на прізвисько Абрам. Він видав поліції О. Таратуту, «провалив» Одеське і Хотинське анархістське підпілля, вказав місця двох підпільних друкарень групи «Буревісник», двох складів революційної літератури, складу зброї. Б.-М. Долін надав поліції докладний план транспортування анархістської літератури і зброї з Західної Європи в Російську імперію, видав поліції списки анархістів-емігрантів, що переховувалися у Парижі, Лондоні, Женеві, Цюріху. В листопаді 1909 р. Б.-М. Долін повторно «провалив» анархістське підпілля в Одесі, розпочав компанію звинувачень у зрадництві проти лідера анархістів М. Музіля (Рогдаєва). В Одесі також діяли провокатори з анархістського середовища: Ш. Ройх, А. Беньковський — Річковий, А. Ляховецький — Саша Чорний та ін. [8]

В «анархістській операції» поліції надавали допомогу і російські агенти з Франції, Австро-Угорщини, Болгарії. Найбільш цінну інформацію надав поліції болгарський моряк і агент російської розвідки в Болгарії О. Прудкін — Озеров, який контролював перевезення політичної контрабанди Чорним морем та доповідав поліції про діяльність женеvської групи анархістів-комуністів, М. Музіля [9, с. 50]. Агентами поліції були ліквідовані «вікна» — шляхи переправи до Російської імперії через кордони транспортів зброї та нелегальної літератури. Поліцією було встановлене одночасне спостереження за анархістами Катеринослава, Харківа, Одеси, Києва, що допомогло під час одночасного захоплення терористів.

Початок масштабної операції (керівник — начальник Харківського охоронного відділення підполковник Попов), що була пов'язана із ліквідацією «Боевого загону» та місцевих анархістських груп, на які вивели активісти цього «загону», припав на середину грудня 1907 р. З 13 грудня 1907 р. по 8 січня 1908 р. проходили арешти київської групи анархістів (заарештовано 20 осіб, у тому числі Н. Тиш, І. Дубинський). Після цих провалів С. Борисов терміново викликав в Україну з Женеви О. Таратуту і А. Гросмана [6]. О. Таратута повинна була організувати терор в Одесі, на що отримала 5 тис. руб. (вибух Окружно-

го військового суду під час засідання, вбивство командуючого військовим округом генерала Кульбарса, одеського градоначальника генерала Толмачова). Згодом О. Таратута стала готувати ще й вибух київської в'язниці «Лук'янівка» і втечу заарештованих анархістів з цієї в'язниці. Анархіст А. Тетельман отримав від С. Борисова 2 тис. руб. на організацію вбивства голови Одеського військово-окружного суду. У січні 1908 р. 25 одеських анархістів вчинили наліт на приміську садибу, в ході якої анархісти експропріювали 40 тис. руб. С. Борисов кілька разів побував в Одесі, намагаючись мобілізувати місцеве анархістське підпілля. В кінці лютого 1908 р. С. Борисов прибув до Одеси, реалізуючи план пограбування казначейства і екса на борту торговельного судна «Румянцев». Одеська поліція в той час почала стежити за членами загону «Інтернаціонал»: А. Тетельманом, його дружиною П. Найдорф (Мішою), Р. Тарло (матерью страченого анархіста Л. Тарло) [6].

Наприкінці грудня 1907 р. в Катеринославі прибули основні сили «Бойового загону», що організували бойові склади і стали готувати серію терактів. 28 лютого 1908 р. О. Гросман був вистежений поліцією і під час арешту застрелився. Тоді ж поліція заарештувала катеринославську групу «Бойового загону» (22 анархісти). Анархісти, що залишилися на волі (під керівництвом М. Музеля), організували невдалий наліт на в'язницю в Катеринославі. В березні 1908 р. у Катеринославі поліція затримала О. Таратуту з валізою ручних бомб. За вироком Одеського військово-окружного суду О. Таратута отримала 21 рік каторги і опинилася в казематах тієї ж Лук'янівської в'язниці, яку вона сподівалася підірвати.

29 лютого 1908 р. в Києві було заарештовано ще 11 анархістів (по зв'язках з А. Гросманом і О. Таратуту), пройшла ліквідація анархістів в Харкові (арештовано 7 чол.), повторні арешти в Катеринославі 9–12 березня 1908 р. призвели до арешту ще 3 бойовиків та загибелі одного бойовика під час збройного опору поліції. У першій половині березня 1908 р. поліція заарештувала 17 анархістів «Бойового загону» в Одесі (Р. Тарло, П. Найдорф та ін.). На станції Запоріжжя у поїзді був заарештований один з організаторів «Бойового загону» — Є. Кардаш (Арсеній Женевський) (перевіз з закордону до Катеринослава «транспорт» зброї). В Катеринославі були

заарештовані головні лідери «Бойового загону»: С. Борисов і А. Штокман-Студенікін. У середині 1908 р. останній лідер «Бойового загону» К. Ердалевській знову з'явився в Одесі, щоб організувати підпільну анархо-комуністичну групу. Але одеська поліція вже стежила за всіма російськими громадянами, що прибувають з Західної Європи. К. Ердалевській, рятуючись від переслідування, покинув Одесу. У грудні 1908 р. він був встежений на конспіративній квартирі у Вінниці. Під час арешту він відстрілювався від оточившей його квартиру поліції, а останнім патроном обірвав своє життя. По зв'язках з членами «Бойового загону» пройшла ліквідація анархістських груп в Житомирі, Бердичеві, Ніжині, Переяславі, Кременчуці, Єлисаветграді, Севастополі, Керчі, Москві, Рославлі, Катеринодарі, по містах Бессарабської губернії.

Суд над членами «Бойового загону» почався в 1909 р., слідство по справі тривало півтора роки. До цього часу на лаві підсудних опинився тільки 21 бійовик, 11 анархістів померло або було вбито у в'язниці, 1 збожеволів, 1 втік... Крім того, під час ліквідації «Бойового загону» 4 бійовики були вбиті при затриманні, а один застрелився. О. Таратута була засуджена до 21 року каторги, Н. Тиш і І. Дубінський отримали по 15 років каторги, Г. Сандомірській — 8 років, С. Борисов, за вироком суду, був повішений [10, с. 20–23].

У квітні 1908 р. анархістський журнал «Буревісник» констатував, що в анархістському середовищі панує «...розчарування, смуток, туга, доходять часом до відчаю». За даними «Буревісника», в 1907–1908 рр. військово-окружними судами було засуджено і страчено 164 анархісти. У грудні 1907 р. в одеській в'язниці сиділи 93 анархісти, з них 5 були засуджені до страти, 13 — до каторги, інші потрапили за ґрати та на поселення [11, с. 2].

Департамент поліції клопотав про те, щоб секретний співробітник, що відзначився при викритті «Бойового загону», був заохочений грошовою нагородою в розмірі тисячі рублів [12, с. 280].

Дружина севастопольських анархістів «Свобода всередині нас» була розгромлена поліцією (4 анархісти опинилися у в'язницях, 3 — загинули, 4 — були страчені). У 1908 р. решта дружини подалися до Києва, але в Києві працювали провока-

тори, всі бойовики були заарештовані (7 — засуджено до страти, 8 — до каторги). Градоначальник Одеси генерал І. Толмачов в боротьбі проти «анархістської загрози» застосовував незаконні методи. Він заохочував дії одеської поліції, яка при переведенні арештованих анархістів з одного місця в інше створювала умови для втечі, під час якої «відстрілювала» втікачів. У квітні 1908 р. в Катеринославській в'язниці були без суду розстрілені кілька анархістів під приводом можливої втечі [13].

В історичній науці встановилася думка, що на початку 1908 р. в Україні поліцією були повністю розгромлені анархістські групи та про значний анархістський рух з середини 1908 р. не може йти мови. Так історик В. Єрмаков стверджує, що вже до 1908 р. анархічна активність фактично припиняється, а про існування анархістських груп в Російській імперії в 1908–1914 рр. практично нічого невідомо [14].

У січні 1908 р. одеська поліція ліквідує групу «Смерть буржуазії — життя робітникам» (прихильники напрямку «безначальство») П. Макарова (Чорного), поліція захоплює лабораторію з виготовлення бомб в Одесі. Два анархісти з цієї групи застрелилися при переслідуванні поліцією, лідер групи В. Козловський (Кок) був вистежений поліцією і заарештований, при затриманні відстрілювався, поранивши двох поліцейських. Незабаром він був засуджений до 15-річної каторги. У травні 1908 р. одеська поліція доповідала в столицю, що в Одесі вже немає анархістів-терористів. Але такі заяви були передчасними [15, с. 151–154]. Поліції стало відомо, що «восени 1908 р. в Одесі створилася нова група анархістів-комуністів: «Південно-російська група анархістів-комуністів «Смерть буржуазії» та її відгалуження — «Бойовий загон матросів». На початку 1909 р. В. Козловський втікає з каторги і знову з'являється в Одесі. В. Козловський і Г. Анінков створюють лабораторію з виготовлення бомб і кілька бомб забирають життя поліцейських і представників буржуазії [16].

В 1908–1909 рр. в Одесі існувала осколки колись могутньої групи анархістів-синдикалістів. К. Чекменська до листопада 1909 р. (до свого арешту) мала конспіративну квартиру групи анархістів-синдикалістів в Одесі, де зберігалася анархістська література, шрифти, вибухові снаряди [17].

На початку 1909 р. одеським анархістам-комуністам вдалося відродити невелику підпільну групу в одеському районі Пересип на чолі з Г. Гальберштатом. Але, як тільки група організувалася, поліція відразу ж заарештувала всіх її членів, які мали намір провести наліт на одеське казначейство і навіть встигли виготовити дві бомби. У 1908–1909 рр. в підпіллі, в одеських передмістях Молдаванка і Слобідка, діяла група анархістів-терористів «Молода воля». Лідер групи Ф. Славинський при спробі свого арешту, поранив городского і сховався від переслідувачів. Незабаром 5 поліцейських оточили його в будинку на Слобідці, в перестрілці анархіст встиг випустити 50 куль з револьверів, поки не був убитий. У березні 1909 р. були арештовані і засуджені на різні терміни ув'язнення і каторги ще 17 юнаків з «Молодої волі», що призвело до самоліквідації цієї групи [18, с. 39].

У 1909 р. в Одесі з'явилися 11 експропріаторів групи анархістів-синдикалістів «Летючий загін інтернаціональної федерації анархістів» Д. Гортенштейна — члена Союзу анархістів у Франції і анархістської федерації в Бельгії. Давид Гортенштейн, разом з братом Абрамом і Вольфом Зейленгером (Соколовим) розшукувалися бельгійською та французькою поліцією за участь у збройному нальоті на квартиру торговця Мейера в Генті (Бельгія), що приніс анархістам 3 тис. франків. Навесні 1909 р. Д. Гортенштейн нелегально повернувся до Одеси, де ще в 1906 р. був членом анархістської групи. Опинившись в Одесі, він організував нову анархістську групу, але в анархістських колах Одеси працювали провокатори, які допомогли поліції ліквідувати групу [19].

Доповідна записка департаменту поліції за 1909 р. повідомляла, що Одеса «...до останнього часу була серйозним центром діяльності анархістів усіх напрямів і відіграла велику роль у поширенні руху анархізму в містах, що так чи інакше тяжіють до неї (Кишинів, Миколаїв, Херсон, Єлисаветград)» [20].

Після розгрому «Бойового загону» та місцевих груп по українських містах за ґратами опинилося понад 200 анархістських бойовиків. Поліції вдалося розгромити низку місцевих анархістських організацій, нанести смертельні удари по головному бастиону анархії — мережі підпільних організацій в Україні. На довгий період була відкладена мрія анархістів скликати

свій всеросійський з'їзд. Тероризм був подоланий, російське суспільство його засудило і відторгнуло, суспільство відійшло від «революційного шоку».

Джерела та література

1. Колин В. В. Анархизм в России. — Калинин, 1969; Канев С. Н. Революция и анархизм: Из истории борьбы революционных демократов и большевиков против анархизма (1840–1917 гг.). — М., 1987; Лебеденко О. М. Анархизм в Україні (XIX–початок ХХст.). — К., 1994; Кривенький В. В. Анархисты // Политические партии России: история и современность. — М., 2000. — С. 210–226; Ермаков В. Д. Российский анархизм и анархисты. — СПб., 1996; Його ж. Анархизм в истории России: от истоков к современности: библиографический словарь. — М., 2007; Орчакова Л. Г. Анархисты в политической жизни России (1903–1928 гг.): Дис. ... д-ра ист. наук. — М., 2008.
2. Савченко В. А. Анархисты-террористы в Одессе 1903–1913. — Одесса, 2006.
3. ДАРФ. — Ф. 102. — Ос. Отд. 1908 г. — Д. 12. — Т 1. — Лл. 281–290; Анисимов С. Суд и расправа над анархистами-коммунистами // Каторга и ссылка. — 1932. — № 10 (95). — С. 134; Александров О. Бойовий загін. — Николаев, 1931. — С. 6–10.
4. Кривенький В. «Насильники пируют, помешаем же их торжеству // Родина. Российский исторический журнал. — 2007. — № 2.
5. Анархист. Орган русских анархистов-коммунистов. — Париж, 1909. — № 3.
6. ГАРФ. — Ф. 102. — Ос. Отд. 1908 г. — Д. 12. — Т. 1. — Лл. 216–220 (об.).
7. Анархисты. Документы и материалы. Т. 1 (1883–1916). — М., 1998.
8. Kronenbitter Ri. Okhrana Agent Dolin // Studies in Intelligence 10, no. 2 (Spring 1966); Агафонов В. Парижские тайны царской охранки. — М. 2004.
9. Каширин В. Опасные связи капитана Прудкина: Легендарный болгарский моряк и секретные службы России // Родина. — 2009. — № 8.
10. Александров О. Бойовий загін. — Николаев. 1931.
11. Буревесник. — Париж, 1908. — № 1.
12. ГАРФ. — Ф. 102. — Ос. Отд. 1908 г. — Д. 12. — Т. 1.
13. Новое время. — 1908. — 30 марта; Общее дело. — Париж, 1909. — 9 мая.
14. Ермаков В. Д. Анархистское движение в России: история и современность. — СПб, 1997.
15. ДАОО. — Ф. 3829. — Оп. 2. — Спр. 89а. 21. ДАОО. — Ф. 634. — Спр. 1. — Д. 747.
16. ГАРФ. — Ф. 102 — Оп. 238. — Д. 124.72. — Ч. 2.
17. ДАОО. — Ф. 3829. — Оп. 1. — Спр. 10.

18. Барбашин Н. Обретение истины. — Одесса, 2003; Одесская почта, 1909. — 30 марта.
19. Одесская почта. — 1912. — 10 сент.; за данными дослідника А. Дубовіка.
20. УДІА. — Ф 385. — Оп.2. — Д.1103. — Л. 3; ГАРФ. — Ф.102. — Оп.238. — Д. 12 ч.72. — Л.7; — Д.124.72. — Л.2. — Ф.102. — Оп. 261; — Д. 271. — Л.122.

Анотації

***Савченко В. А.* К причинам кризиса анархистского движения в Украине 1908–1909 гг.**

Статья освещает темы «провокаторства» в анархистских организациях. Автор рассматривает операции русской полиции против «Летучего боевого отряда анархистов-коммунистов «Интернационал» как причину тотальных провалов в анархистском подполье в 1907–1908 гг. в части городов Украины, а в 1909 г. как завершение «активного» этапа анархистского движения в Российской империи.

***Savchenko V. A.* The reasons for the crisis of the anarchist movement in Ukraine in 1908–1909.**

The article is devoted to the theme «provoking» in anarchist organizations. The author examines the Russian police operation against «Flying fighting brigade of anarchists and communists» International «as the cause of the total failure in the anarchist underground in 1907–1908 and some parts of Ukraine. 1909 is regarded as the end of» active «phase of the anarchist movement in the Russian Empire.

О. В. Черемісін

ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ ДІЯЧІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ХЕРСОНА НА РУБЕЖІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ

Ключові слова: Південна Україна, міське самоврядування, муніципалітет.

Ключевые слова: Южная Украина, городское самоуправление, муниципалитет.

Key words: Southern Ukraine, self-garvement, municipality.

Головним завданням сучасного українського державотворення є удосконалення системи державного управління, що потребує проведення широкомасштабних реформ. Їх основна мета